

VÁRI ATTILA

Apával elmegyünk havazni*

Amikor elvitték Lajos bácsit, a szomszédok nem voltak érzéketlenek. Az eset éjszaka történt, de Pallagi elvtárs, a női szabó, aki néptanácsi képviselő volt, s egy töpörödött vert falú, faszindelyes házban lakott, már reggel közölte a sarki borbélyon keresztül, hogy Irénkéeket ki kell lakoltatni az állami lakásból, mert egy összeesküvő családja nem érdemel irgalmat a népi demokráciától.

Persze már az is feltűnhetett volna, hogy a kislányokat emlegetteti csak, de Nusi néni otthonülő fajta volt, senki sem vette észre karácsonyig, hogy őt is elvitték azon az éjszakán.

Stiláris fordulatnak tűnhet ez a „közöltette” és az „emlegetteti” kifejezés, de ez volt a dolgok akkori normális menete.

Pallagi minden reggel megborotváltatta magát ingyen, s hogy ne érezzék rajta a napközben felhajtott féldeciket, kölni helyett liliomos szesszel kérte az arcmasszázst – ez volt Horáki borbély specialitása – gabonapálinkába áztatta a liliom szirmokat, az orgonát, de tartott az ezüstöt utánozó alpaka hajmosó tálak mellett nadragulya gyökeret, szárított fokhagyma virágot, s mert pályája kezdetén, az első világháború előtt még fogat is húzott mestere, egy üveg-dugójú gyógyszeres fiolában szegfűszeg tinktúrát is őrzött, de azért mindenki csak úgy hívta, hogy a „koszvájó”. Gyorsan és olcsón dolgozott, nem rakott törülközőket és lepleket a vasúti pályamunkásokra, a gyakran betérő katonákra.

– Vesse le az ingét, vegye fel fordítva, aztán majd kikeféljük, tetvetlenítjük, azzal is megy az idő – szokta mondani.

Horáki volt a szócsó, napközben beültek hozzá a ráérősebb férfiak, s futbal-eredmények, családi tragédiák kitérgetése közben, „hogy szavamat ne felejtsem” felkiáltással, a koszvájó félóránként elmondta a Pallagi elvtárstól szerzett közérdekű politikai információit.

Így tudta meg a város, hogy Lajos bácsi belekeveredett a Faliboga-féle összeesküvésbe, s hogy bizonyíték van arra, hogy meg akarták mérgezni a csapvizet.

November lehetett, mert már ácsolták a főtéren a hetedik felvonulás elmaradhatatlan díszletét, a tribünt, s az iskolában Vlagyimir Iljics Lenin szavaló versenyre készültünk, amelyet minden évben Pallagi Izolda nyert meg, egy

* A Tiszatáj novellapályázatára beérkezett alkotás.

verssel, amelyet a szabó írt, s amit a vöröshajú pattanásos kislány úgy jelentett be, hogy „Lenin, írta apám”, s ezért az orosztanárnő szinte kitépte Balla Mita fülét, mert az iskola legerősebb sráca azzal az ötlettel lepte meg a hallgatóságot, hogy közvetlenül a díjnyertesnek számító szavalat után fölment a dobogóra, s azt mondta: „Sztálin, írta anyám”, s akkor kitört a röhögés, mert mindenki tudta, hogy Mita anyja, aki pattogatott kukoricát árult, nem is tudott írni.

Lajos bácsit elvitték, de olyan csendben történt minden, hogy még anya sem ébredt fel, s évekkel később mesélte valaki, hogy a lányok orrához kloroformos vattát nyomtak a detektívek, hogy csendben maradjanak, s Pallagi elvtárs már azon a reggelen elindította háborúját, hogy megszerezhesse a lakást, mert szép házban laktak az áldozat gyermekei. Magasföldszintes vasúti szolgálati lakás volt, s abban az időben épült, amikor az állami vasútnak még arra is volt pénze, hogy kertészekkel ápoltassa házainak udvarát, s így Irénkéék is fenyők és tuják, fehér törzsű nyírfák között labdáztak, s az épület mögötti tyúkudvart labdarózsá és aranyeső sövény választotta el a nagy műgonddal és izlésesen elrendezett, szinte parkosított gyümölcsös kertetől.

Pénteken vitték el Lajos bácsit, mert másnap, szombaton Horáki csak borotválkozó vendégeket fogadott. Ez tényleg így volt. Szombaton kisiúknak semmi keresnivalójuk nem volt a borbélynál, s a férfiak közül is csak azokat nyírta, akik borotválkozás közben jöttek rá, hogy hosszú a fülhajak.

Ha nem volt vendége, Horáki a mitesszereit nyomkodta a tükör előtt, s olyan kedélyesen tudta közvetíteni a műtétet, hogy Mitával és Danival oda jártunk röhögni. Hallottuk, hogy „megvagy”, aztán kéjesen hörgött, mintha kenegették volna, vagy mintha Pallagi elvtársat utánozná, aki az arcmasszázs közben mindig azt dünnyögte: „anyám, mindjárt elélvezek.”

Többnyire a vágóhídi hajcsárok és a belesek jártak hozzá szombatonként. Abban az időben, amikor még nem lehetett hidegfelvágottakat venni, s az emberek otthon töltötték a kolbászt, a disznósajtot, s még a májast is füstöltették, a bélbontó pont olyan mesterségnek számított, mint az órás, vagy a fűszeres.

Legendák keringtek arról, hogy hasukra tekerve több méter kolbászbelet, vagy ami még kelendőbb volt, báránybelet lopnak ki a vágóhídról, s ezt igazából csak Rehánszky úr tudta volna megmondani, mert ő volt a város egyetlen hangszerjavítója, s nem csak hegedűket húrozott, de nála lehetett megcsináltatni a teniszütőket is, mert a báránybél volt akkortájt az egyetlen megbízható rugalmas anyag.

Hangásznak hívták a városban a mestert, s olyan lenézően bánt ivócimboráival, mintha pepita zakójával és divatjamúlt betétes cipőivel fölöttük állt volna, de láttam Lajos bácsi udvarán gusztustalanságot enni, akkor, amikor már Pallagi elvtárs lakott ott. És Rehánszky mindig ott ült a szombati purpárlén a koszvájónál, és a délutáni záraskor Horákiival és néhány vágóhídi emberrel átvonultak a Rác kocsmába, ahol borjűmirigyét és heretokányt ettek.

A nyersanyagot újságpapírból szedték elő a belesek, s Rác Dani, a kocsmáros fia azt mondta, hogy ez igazából csak vágóhídi hulladék, s hogy a kutyáknak szokták haza vinni a mészárosok, ezért nem is feljelenthető téma, mert abban az évben az iskolánkban kihirdették, hogy harcolnunk kell az imperialista-titóiista felforgatók és harácsolók ellen, s az egyik ötödikes lányt nyári táborra javasolta az orosz tanár, mert iskolagyűlésen leplezte azt a tényt, hogy az anyja lopja az avas olajat a munkahelyéről, a gyári kintinból, és szappant főz belőle, és aztán gyermekvárosba helyezték el, mert az anyját elvitték a rendőrök.

Gyönyörű leveleket írt az iskolának a gyermekvárosról, és azt is megírta, hogy ő szocialista nagyiparos lesz, mert a szobainstruktor elvtársnő megígérte, hogy Moszkvában végezheti az egyetemet.

A vágóhídiakat nem kellett följelenteni, mert Pallagi elvtárs is velük evett, aztán kirakós römit szoktak játszani, s Dani szerint még koccintás közben is csak elvtársnak szólították egymást.

- Jelentsük fel Juli nénit. Templomba is jár és zsebkendőbe csavarja a bankjegyeket, amikor azt nem is szabad, mert rájuk van írva, hogy rongálásukat a törvény bünteti - mondta Dani, de végül nem lett a dologból semmi, mert a vénasszony meghalt és nem is lett volna akinek elmondani a dolgokat róla, mert az orosz tanár kitalálta, hogy az „imjá leniná sznová i sznová” szavalkórussal kell köszönteni a nagy októberi forradalom novemberi évfordulóját, de Danit kihagyta, mert mutált a hangja, s azt mondta Roska tanár elvtársnő, hogy nincs szüksége arra, hogy szétrikácsolják a kórusát. Dani bosszúból nem jelentette fel Juli nénit, pedig ha megteszi, akkor nem karácsony előtt fedezik föl a halálát, hanem még Lajos bácsi elvitelének hetében.

Ronda egy esztendő volt, annyi bizonyos. Állandóan csepergett, a köd nem akart fölszállni soha, s december közepén a zöldségpiac bejáratánál kifüggesztettek egy közleményt, hogy „fenyőfák árusítása december 25 előtt szigorúan tilos” Mert a karácsony kispolgári klerikális csökevény, s hogy a nagy szovjetunió népei is télifával köszöntik az újévet. Ezt Pallagi elvtárs mondta, mert látta, hogy nagyapám hozott nekünk egy kis fenyőt, s a szentestére megszervezte a figyelő szolgálatot is. Az lett volna a dolgunk, hogy meglessük, vajon kik állítanak karácsonyfát, s be kellett volna kopogni, és azt mondani, hogy ez most a proletár hatalom elleni bűn.

De én lázas lettem. Rác Dani azt hazudta, hogy nekem adja az egyik izomcsináló vasgolyót, ha megeszem a bikatököt. És én éreztem, hogy olyan mint ha zsírt ennék, és hideg is volt, és nagyon fokhagymás, de megettem, és akkor szédülni kezdtem és estére már teli voltam kiütésekkel. Olyan volt a derekam, mintha megcsömörlött volna, égett és viszkedett, s a lázam úgy felment, hogy apám orvosért rohant.

De igazából attól betegedtem meg, hogy nem volt karácsony illat. Anya nem süttött mákost és dióst, pedig máskor inget, vagy pizsamát kaptam, és most is arra vágytam, hogy vegyenek nekem is egy fémringlis sítakancsot, és annyi mákost ehessenek, amennyi csak belém fér. És amikor meggyújtottuk a gyertyákat, akkor nagyapáék elénekelték a mennyből az angyalt és a szentséges éjt, apa harmonikázott, amit egész évben soha sem tett, s én hallgattam, hogy nagyapa elmeséli, hogy ez a tangóharmonika igazi gyöngyházzal van díszítve, s ő rendelte Weltmeisteréktől apa tizenhatodik születésnapjára, amely éppen karácsonyra esik.

De most nem volt karácsony, csak ocsmány december és én iszonyatosan éreztem magam.

Majdnem egy hétig feküdtem, s így nem mehettem el az iskolai télifa ünnepekre sem, pedig jó lett volna látni az udvaron villannyal kivilágított hatalmas fát.

Szenteste éjszakáján, alig ment el tőlem a doktor, apa is belázasodott, s így életemben először voltam vele együtt napközben is.

Mesélt. Egyre csak mesélt, hogy milyen volt gyermekkorában a város, hogy kik éltek akkor, amikor én még nem, s azt ígérte, hogy szerez olyan vegyszert, amivel műhivat lehet csinálni a kertben.

– Behavazzuk a fákat, s a szomszédok majd csodálkozhatnak, hogy nálunk igazi tél van, miközben náluk minden úszik a latyakban.

Én biztos voltam benne, hogy tud műhivat csinálni, de igazából azt szerettem, ha arról mesélt, hogy nílusi krokodilon lovagolt egy afrikai vízesésen, meg azt is szerettem, ahogy arról mesélt, hogy Hakapeszik úr szalmakalapját megette egy fiákeres lova.

Hakapesziknek volt egy barátja is, azt úgy hívták, hogy Hanemnési, s ezeknek a meséknek nem volt igazi történetük, de iszonyatosakat lehetett kacagni azon, hogy az egyik azt hazudja a másiknak, hogy csirkepaprikást evett, s mert látszik a szája sarkán a rántotta nyoma, azt mondja neki a barátja, hogy a csirkefogó legalább letörölhetted volna a szádról.

És az is jó volt, hogy apa kettébe hajtott egy füzetlapot és madarakat rajzolt, aztán a felső felét rácsavarta egy ceruzára, s úgy mozgatta, hogy olyan volt, mintha a madár repülne. És akkor mindenféle mozgó figurákat rajzoltunk, olyant is, hogy kancsi lett az ember, meg égnek állt a haja, s akkor egyszerre mintha valakit ölnének, Irénke visítását hallottam a szomszédból.

Az ablakhoz akartam menni, de apa nem engedte, hogy kimásszak az ágyból, de aztán Dani elmesélte, hogy mi is történt.

Rendőrségi szállítók lepték el a házukat, még azt sem engedték, hogy felöltözzenek, s amiről én azt hittem, hogy tűz, vagy valami ilyesmi, az nem más volt, mint a karácsonyfájuk. Az a fa, amit nagyapa hozott, de amit anya át-csempészett nekik. Azt vitte ki egy milicista az udvarra, meggyújtotta a gyer-

tyákat és a csillagszórókat, aztán leöntötte egy üveg padlófényesítővel, petroxinnal, s attól lobogott úgy, mintha az egész utca égne.

Csak a két lány volt otthon, Marika és Irénke, az anyjukat Lajos bácsival vitték el, de arról nem beszélt senki, s az egyik rakodó csalánzsákba dobálta a poharakat, tányérokat, üvegeket, s még jól földhöz is verte, hogy több férjen a zsákba, a lábosokat és fazekakat csizmával nyomták egymásba, aztán az ágy-nemű került csomagolásra.

Pallagi elvtárs azt mondta, hogy napóleonaranyak vannak a dunyhákban és párnákban, s az udvaron fölhasogatták őket. Csupa toll és pihe volt minden, de a szél nem hordta át a léckerítésen, s másnap, amikor kinéztem, olyan volt az egész, mintha a fekete fenyőmaradvány környékét belepte volna a hó.

Évekkel később hallottam, hogy a két lányt javítóintézetbe vitték, de akkor, karácsony első napján csak azt tudtam, hogy valami olyasmi történt, amire az apa azt mondta, hogy erről ne beszéljünk.

És nem is beszélünk erről soha.

Pallagi elvtárs beköltözött a szomszédba, fölnyírta a fenyőket, hogy pálmafára hasonlítsanak, s a törzsüket embermagasságig bemeszelte, s a lánya minden délután nyitott ablaknál hangosan olvasta a pártlap vezércikkét.

A fűre lúgkövet öntött, s a kopasz földet naponta fölseperte egy ágeprűvel, de Lajos bácsi tyúkjaihoz nem nyúlt. Pedig volt legalább ötven kendermagos a majorság udvaron, s még dicsekedett is, hogy tavaszra mindenik megkötölösödött, s hogy legalább hétszáz csirke lehet az ólakban. De aztán eljött a tyúkok napja is.

Augusztus vége volt, talán huszonkettedike, s Rác bácsi a kocsmáros áthozott egy hatalmas kondért, aztán megérkeztek a vágóhídi belesek is, akik módszeresen öldösték le a szárnyasokat.

Ötven darab hatalmas kendermagos vérét eresztették bele egy fa dézsába, s a kondérba mártva úgy kopasztották őket, mintha csak a ruhájukat szednék le. Aztán aprólékosan szétválogatták a zúzat, lefejtették a kövérséget, s földarabolták a sárgásbőrű testeket, hogy beleférjenek az irdatlan nagy edénybe.

Egy lábos aljába tették a rengeteg hájat, aztán félzsák hagymát nyomkodtak szét. Nem vágták, hanem rongyba csavarték, s az öklükkel szétverték, s az olvadó zsírra öntötték a pépet. Az alvadt vért merőkanállal rakták a piruló hagymára, s mikor a dézsa kiürült, belötyintették a vérsavót is, s a tetejét megszórták májjal.

Egy másik fazékban zúzapörkölt készült.

- Ez lesz a desszert. Hagymás vér és zúza - szólt át apámnak a kerítésen Pallagi, s még hozzá tette, hogy - az elvtársékat elvárjuk a felszabadulási ünnep megtartására.

Hányingerem volt a kopasztás szagától, meg attól, hogy láttam, az egyik mészáros késsel kihúrolja a tyúkbelet, s drótra fűzve sütögeti a parázson, s kenyér nélkül ropogtatják a barnára égett belsőséget, mintegy ágyat vetve a hagymás vérnek, a zúzának, s a másnapi ünnepig fővő paprikásnak.

Viszketni kezdett megint az oldalam, s már akartam mondani, hogy beteg vagyok, de apa valami furcsa szerkezetet hozott ki a fészerből. Olyan volt, mint egy poroltó, s a szomszédból terjengő szagok ellenére is erősebb volt a kísértés, mint a rosszullét, s nem is kellett hívjon, mentem utána a kertbe, s akkor elcsavart a palackon egy gombot, s a pirosuló almáktól roskadó fák, a kiáztatlan krumplis, a kert sarkában elhízott tökök egyszerre vastag hó alá kerültek.

Néztem a csodát, a barackfa levelei éppen csak zúzmarások voltak, de az ösvény füve olyan lett, hogy szánkózni lehetett volna rajta. Láttam a nyári decembert, de tudtam, hogy ez nem az a tél, amit apa karácsony helyett tervezett nekem. Mert ez a fehérség a szomszéd udvarral felelt. Mert ez a tisztaság a két elhurcolt kislány párnája, és dunnája, és akkor Lajos bácsiék felől a szél kezdte áthordani a kendermagosok tollait is.

- Na milyen? - kérdezte apa, miközben ő is ámuldozott, mert nem hitte, hogy ilyen sok anyag van a palackban. - Megígértem neked a havat ugye? - és nagyon büszke volt, pedig én egész nyáron azért lestem a kaput, hogy mikor jön haza végre, mert forróság volt, s az udvarra kirakott cseberben megposhadt a víz, s a többi fiú egyedül mehetett strandolni, de apa azt mondta, hogy majd, ha jó úszó leszek, de így nem volt ahol megtanulni, de legalább az lett volna jó, ha meg sem ígéri, mert szerettem volna, ha egyszer elvisz a Marosra fürödni. Csak fürödni, belefeküdvé a vízbe, mintha az ember hagyná, hogy betemesse a hó.

KODÁLY ZOLTÁN